

kort & krachtig

leesvoer

Taaldrukken en kinderliteratuur

Ter gelegenheid van het symposium dat de gezamenlijke taaldrukwerkplaatsen van Nederland op 12 en 13 november 1987 organiseerden, was het oktobernummer van *Vernieuwing. Tijdschrift voor onderwijs en opvoeding* geheel gewijd aan 'taaldrukken en kinderliteratuur', met als motto: 'Ieder kind is een kinderboekenschrijver'.

Taaldrukken is een vorm van taalverwerving die, dankzij de eenvoudige techniek ervan, kinderen en volwassenen in staat stelt uiting te geven aan hun creatieve taalvermogens en die uitingen in een grote oplage te drukken. Het nummer bevat talloze voorbeelden van de creativiteit en de expressiviteit die kinderen ten toon spreiden als zij op hun eigen manier met hun taal kunnen omgaan.

Dit thematische nummer telt 60 pagina's, rijk geïllustreerd. Te bestellen door overmaking van f 10,50 (incl. verzendkosten) op postgiro 43 18 788 van Stichting Vernieuwing, Postbus 3977, 1001 AT Amsterdam, onder vermelding van 46/8.

Vonk

In *Moer* 1987/3 besteedden we aandacht aan de inhoud van de nummers 1 en 2 van de 17de jaargang van *Vonk*, het tijdschrift van VON-België. Deze keer de nummers 3 en 4 van dezelfde jaargang.

Vonk 17 (1987), 3

In dit nummer allereerst twee artikelen over schrijven. Marie-Anne Baert analyseert in 'Waarom is een opstel schrijven zo moeilijk?' moeilijkheden die leerlingen in het basisonderwijs hebben bij het schrijven van teksten en doet vervolgens suggesties ter verbetering van het schrijfonderwijs. Vanuit de verschillen tussen gesproken en geschreven taal moet de aandacht volgens haar uitgaan naar het expliciteren en aanleren van verschillende fasen van het schrijfproces; het creëren van een gunstig schrijfklimaat is hierbij van essentieel belang. In aansluiting op dit artikel stelt Paul Tack in 'Schrijven als proces. Technieken om gegevens te verzamelen' dat een leraar in het voortgezet onderwijs veel aandacht moet besteden aan het aanleren van de deelvaardigheden van de verschillende fasen van het schrijfproces. Hij gaat verder in op de planningsfase en presenteert een reeks technieken en strategieën om leerlingen in staat te stellen zelfstandig gegevens te verzamelen over een bepaald onderwerp.

Jef Janssens laat in 'Waarom historische teksten in de klas?' zien hoe je bij leerlingen begrip en interesse kunt kweken voor middeleeuwse teksten met behulp van een middeleeuws visrecept, de reis van Sint-Brandaan, Karel ende Elegast en Beatrijs. Als ruimere doelstelling van de lessen historische letterkunde heeft hij: via een bewustwording van de culturele kloof leerlingen begrip bijbrengen voor andere levensopvattingen en een relativerende houding aanleren tegenover hun eigen denken.

In 'Literatuurmethodes met karakter' vergelijkt Chris Cuyves vier Nederlandse literatuurmethodes voor het voortgezet onderwijs: *Over-lezen* (Rien C. Segers), *Literatuurboek* (Jan van Klink), *Lust en leven* (Koos Hawinkels) en *Literatuur beleven* (Thijs Besems). Elke methode wordt bekeken vanuit vier gezichtspunten: doelstellingen en uitgangspunten, inhoud, tekstkeuze, opdrachten en didactiek.

Leer Lambrechts en Jan Bru geven in "'Er zit iets in mijn keel!" Stemtechniek voor leerkrachten' aanwijzingen voor het verbeteren van de spreektechniek en stellen daar wat oefeningen bij voor.

In juli 1986 verscheen een inventarisatierapport van de Nederlandse Taalunie: *De positie van het onderwijs in het Nederlands en de rol van de overheid in Nederland en Vlaande-*

ren. Frans Daems loopt in 'De positie van het moedertaalonderwijs in Vlaanderen' de tien hoofdstukken over Vlaanderen langs en vat de conclusies en aanbevelingen voor Nederland en Vlaanderen samen.

Het laatste artikel van deze *Vonk* omvat een verslag van een studiedag over beroepsonderwijs die in april 1987 in Brussel werd gehouden. Walter De Hert zet in 'Beroepsonderwijs opnieuw bekeken. Een verslag' de uitgangspunten, mogelijkheden en moeilijkheden van tien jaar innovatie op een rijtje en vat de verschillende standpunten en conclusies van de studiedag samen.

Verder in dit nummer boekbesprekingen van onder meer *Het schrijfonderwijs onder het mes*, een SLO-publikatie onder redactie van Leo Lentz, Jan Sturm en Hans van Tuijl, en van *Zinvol schrijven. Suggesties voor publieks- en doelgericht schrijven* van de Werkgroep Nederlands van het Limburgs Centrum Onderwijsbegeleiding.

Vonk 17 (1987), 4

Zoals in het onlangs verschenen themanummer *Schoolonderzoeken* van Moer (1987/5-6) al werd aangekondigd, heeft VON-België in dezelfde periode een themanummer *Evalueren* uitgebracht.

Dit nummer opent met 'Moedertaal evalueren — geen simpele klus' van Frans Daems. Hierin stelt Daems dat evaluatie van het moedertaalonderwijs weliswaar noodzakelijk is, maar niet altijd bevredigend verloopt, omdat bepaalde doelstellingen moeilijk toetsbaar zijn. Hij bespreekt verschillende evaluatievormen en wijst op de problemen voor de betrouwbaarheid en validiteit ervan. Cijfers voor Nederlands moeten volgens hem dan ook met de nodige relativiteitszin gehanteerd worden. In 'Evaluatie en leermotivatatie' gaat Jean-Pierre Verhaeghe in op het verband tussen evaluatieve feedback en leermotivatatie. Bij een aantal recente onderzoeksgegevens plaatst hij kanttekeningen die inspirerend kunnen zijn voor de klaspraktijk.

Een volgend artikel is van de hand van Gert Rijlaarsdam en Gaby Dupré: 'Leerlingen-respons. Hoe leerlingen elkaars teksten lezen en becommentariëren. Over hoe dat praktisch kan'. De auteurs geven eerst een globaal overzicht van een stel cursus die Gert Rijlaarsdam maakte voor 15+ en waarin peer-evaluation centraal staat. In de rest van het artikel con-

centreren ze zich op het derde cursusblok, over nieuws waarde en taalgebruik. Aan de hand van het werk van Charlotte, een leerling uit de 3e klas atheneum, laten ze zien hoe een schrijfronde werkt: voorbereidende activiteiten, commentaar geven, en commentaar verwerken tot een herschreven versie.

In 'Wie hoort er thuis in een verbeterings-gesticht?' doen Walter De Hert en Rita Rijmenans verslag van een onderzoekje van de *Vonk*-redactie: aan tien leerkrachten uit het voortgezet onderwijs gaven ze de opdracht drie authentieke opstellen zo gewoontegetrouw mogelijk te corrigeren. Conclusie: er bestaat weinig eensgezindheid. Ter illustratie zijn de commentaren op een van de opstellen afgedrukt.

Klaas Schreuder, medewerker van het CITO, laat in 'Luistertoetsen moedertaal in Nederland' aan de hand van voorbeelden zien uit welke onderdelen een CITO-luistertoets opgebouwd is: tekstbegrip, samenvatten op gevoelswaarde, relaties, en sprekersbedoeling. Zo geeft hij een idee van de opvattingen van het CITO over het onderwijs in en de toetsing van luistervaardigheid in de moedertaal.

Het laatste artikel van dit themanummer van *Vonk* is 'Een praatje bij een plaatje'. Hierin haalt Luc Zajak een paar belangrijke aspecten van evaluatie uit de 'vergeethoek': jezelf, elkaar, en het proces beoordelen. Hij laat aan de hand van een paar korte lesfragmenten zien hoe hij feedback geeft aan zijn leerlingen op de basisschool en hoe hij daarbij de hele persoon van het kind, zowel cognitief, affectief als sociaal, in zijn evaluatie betreft.

Bij de boekbesprekingen in deze *Vonk* een bespreking van *Het leesproces*, een bundeling van veertien studies over het lezen, het leren lezen en leesstoornissen, onder redactie van A.J.W.M. Thomassen, L.G.M. Noordman en P.A.T.M. Eling.

J.H. Boonman & J.L. van der Linden (red.)
Taal, leren en samenwerken in het onderwijs

Het onderzoeksterrein van het verband tussen taal, leren en samenwerken in het onderwijs krijgt in de literatuur relatief weinig aandacht. Deze bundel artikelen wil de vastgestelde leemte enigszins opvullen. De bijdragen zijn gegroepeerd rond twee thema's. Ze worden telkens ingeleid met een algemene oriëntatie en besloten met een overkoepelende com-

mentaar. Het eerste thema betreft het begrijpen en produceren van teksten. Achtereenvolgens worden behandeld: de relatie tussen tekstbegrip en tekstproductie; het verband tussen zinslengte, taalvaardigheid en schrijfonderwijs; de relatie tussen de affectieve en de cognitieve component van de leesvaardigheid; de mentale inspanning bij het bestuderen van studieteksten; het verband tussen leesvaardigheidscomponenten bij leerlingen van de basisschool; het onderricht in begrijpend lezen en de studietraining op de basisschool. Dit eerste deel besluit met een samenvatting van de afzonderlijke discussies, waarbij tevens de resultaten in een perspectief van te verwachten ontwikkelingen worden geplaatst. Het tweede deel behandelt resultaten van onderzoek naar de relatie tussen samenwerken en leren in het onderwijs. De kennis op dit terrein is betrekkelijk fragmentarisch, vooral van toepassing op deelp Problemen en daarom voorlopig van beperkte betekenis voor de onderwijspraktijk. Onder meer komen aan bod: de effecten van samenwerking en feedback door medeleerlingen op spellingprestaties; sociale interactie in de klas; de effecten van verschil in verbale deelname aan discussie in kleine groepen op de leerprestaties. Uitgave: Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987, 151 pag. (Bijdragen aan de onderwijsresearch, nr 12)

Mart-Jan de Jong

Herkomst, kennis en kansen. Allochtone en autochtone leerlingen tijdens de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs

In dit werk geeft Mart-Jan de Jong een verslag van een empirisch onderzoek naar verschillen in schoolprestaties tussen autochtonen en diverse groepen allochtonen. Hiervoor werden Rotterdamse scholieren gevolgd van het vijfde leerjaar van het lager onderwijs tot en met het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs, in totaal een 690 leerlingen. Vervolgens werd nagegaan door welke sociale, individuele en onderwijskundige factoren deze verschillen verklaard kunnen worden.

Voor deze analyse hanteert de auteur een vrij complex variabelenmodel, waarna in de loop van het boek stap voor stap groepen van variabelen worden besproken. Ten slotte wordt een integraal model gepresenteerd. Op het einde van het boek doet de schrijver

een aantal aanbevelingen voor het onderwijs aan allochtone kinderen, met als belangrijkste het toekennen van een hoge prioriteit aan de ontwikkeling van de beheersing van het Nederlands, óók in het voortgezet onderwijs. Een meer leerresultaatsgerichte houding van de leerkrachten, huiswerkmaken en naschoolse begeleiding kunnen daarbij een hulp zijn. Uitgave: Uitgeverij Swets & Zeitlinger bv, Lisse, 1987, 260 pag. ISBN 90 265 0817 4. Prijs f 49,90.

IVKO in woord en beeld

Op 19 november j.l. vierde de IVKO (school voor individueel voortgezet kunstzinnig onderwijs) haar 25-jarig bestaan. Die dag verscheen ook het boek *IVKO in woord en beeld*. Het geeft door het werk van leerlingen een beeld van integratie van menselijke uitingsvormen in een gebeuren van onderwijs en opvoeding. Een zeer omstrede school met een eigen karakter en een zeer eigen plaats in de huidige praktijkvormen van omgaan met jonge mensen.

Uitgave: IVKO school, Plantage Middenlaan 27, 1018 DB Amsterdam. 92 pag. Prijs f 15.

Empirisch onderzoek van het voortgezet moedertaalonderwijs. Een inventarisatie in het perspectief van leerplanontwikkeling

Dit boekje (auteurs: T. Janssen en H. Bonset) geeft een beschrijvend overzicht van empirisch onderzoek ten behoeve van het onderwijs Nederlands in het lbo, mavo, havo en vwo. Het is bedoeld voor leerplanontwikkelaars, onderzoekers, lerarenopleiders en leraren (moedertaalonderwijs voor 12- tot 18-jarigen). De auteurs hebben de belangrijkste onderzoeksliteratuur uit de periode 1969-1986 in kaart gebracht.

Hoofdstuk 1 bevat een toelichting op de keuze, de ordening en de beschrijving van het onderzoek. Er is gestreefd naar een inventarisatie van onderzoek dat direct in dienst staat van de verbetering van het onderwijs Nederlands. Dit onderzoek is geordend naar onderwijskundig thema (resp. doelstellingen, onderwijsleersituatie en evaluatie) en naar de traditionele onderdelen van het vak Nederlands (lezen, schrijven, mondelinge taalvaardigheid, grammatica/taalbeschouwing en literatuur). Van ieder onderzoek wordt een beknopte beschrij-

ving gegeven. De nadruk ligt op een weergave van de belangrijkste onderzoeksresultaten.

Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van onderzoek naar doelstellingen van het onderwijs Nederlands: welke doelen vindt men wenselijk en welke worden in de praktijk nagestreefd?

Hoofdstuk 3 behandelt het onderzoek naar de onderwijsleersituatie. Achtereenvolgens komt onderzoek naar de beginsituatie van de leerlingen, naar schoolboeken en naar onderwijsleeractiviteiten aan de orde.

Hoofdstuk 4 is gewijd aan onderzoek dat zich richt op een beoordeling van de taalvaardigheden lezen, schrijven, spreken en luisteren.

In hoofdstuk 5, ten slotte, wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het onderzoek aanknopingspunten biedt ter verheldering van enkele vakinhoudelijke leerplanvraagstukken.

Het boekje bevat een bibliografie en een auteursregister.

Empirisch onderzoek van het voortgezet moedertaalonderwijs verscheen als deel 8 in de reeks 'Studies in leerplanontwikkeling' en is te bestellen bij de afdeling verkoop van de SLO, postbus 2041, 7500 CA Enschede (tel. 053 - 84 03 05) onder vermelding van bestelnummer 8.481.5027. Prijs f 26,40.

Freya Janssen-Vos

Basisboek. Basisonderwijs gericht op leefsituaties van kinderen

In dit boek beschrijft Freya Janssen-Vos eerst de ontwikkeling die het kleuteronderwijs heeft doorgemaakt tot het moment van het ontstaan van het basisonderwijs. Vervolgens schetst zij een beeld van basisonderwijs waarin in ieder geval ook de kleuters goed tot hun recht kunnen komen. Zij laat zien hoe basisonderwijs ingevuld zou moeten worden, als de school meer wil zijn dan overdrager van leerstof alleen. De school zou moeten bemiddelen tussen de behoeften van de kinderen en de vereisten van de samenleving. Wat dit betekent

hangt vooral af van wat men onder behoeften van kinderen verstaat. Die zijn op te sporen als men een duidelijk beeld heeft van kinderen, hoe ze zijn, hoe ze zich ontwikkelen, hoe ze leren, in welke leefsituaties ze verkeren en wat deze voor hen betekenen, en ook als je weet wat kinderen vooral zouden moeten leren. Daarop gaat het *Basisboek* in, alsook op de praktische consequenties die daaruit voortvloeien. De volgende accenten worden gelegd: — Door leefsituaties van kinderen te analyseren kom je veel thema's op het spoor waaraan de school aandacht moet of kan besteden. Er wordt beschreven hoe je aan thema's komt, hoe je pedagogische bedoelingen kiest en wat de ideeën en ervaringen zijn van leerkrachten die thematische activiteiten hebben uitgevoerd.

— Leefsituaties vormen niet het enige bestanddeel van basisonderwijs. Beschreven wordt wat de relatie is tussen thema's en andere onderwijsaspecten. De lezer vindt ook praktische aanwijzingen om het onderwijs zo vorm en inhoud te geven dat ontwikkelingen in de richting van het geschetste beeld van basisonderwijs mogelijk zijn.

— In het boek, dat met de vier themaboeken die ermee samengaan *De Brede Basis* vormt, zijn twee onderwijsontwikkelingen verwerkt die zich recentelijk in Duitsland en België afspeelden: met name het 'Curriculum Soziales Lernen' en het project 'Ervaringsgericht Kleuteronderwijs' (zie voor dit laatste onder meer een bijdrage van Laevers in het themanummer *Jong-leren met taal in de basisschool*, Moer 1985/4). Ze worden als aanvullend beschouwd en er wordt aangegeven hoe de bevindingen van beide projecten het basisonderwijs kunnen beïnvloeden.

Het *Basisboek* (1987) is een uitgave van Zwijssen, Tilburg. Prijs f 37,50. De themaboeken kosten per stuk f 32,50. In België wordt *De Brede Basis* verspreid door Uitgeverij Infoboek, Meerhout.